

Elek Nóra

Nemzetközi együttműködés a változó világgazdaságban

Magas István – Kutasi Gábor (szerk.): Változó világgazdaság. Globális kormányzás – vállalati nemzetköziesedés – regionális fejlődés. Tanulmányok Simai Mihály 80. születésnapjára. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2010, 358 oldal.

A szerkesztők és az általuk felkért szerzők munkáját dicséri a kellemes külsejű tanulmánykötet, amellyel a kutatók tiszteletüket fejezik ki Simai Mihály professzornak nyolcvanadik születésnapja alkalmából. A kötet a változó világgazdaság alapvető és aktuális kérdéseit feszegeti. Bár az egyik legfontosabb változást az ezredforduló után a 2007-ben kibontakozó világgazdasági válság hozta, az olvasó a válság egyes hatásain túl annak részletes elemzését nem fogja megtalálni ebben a könyvben. Az ünnepelt köszöntése mellett azonban a cél nem is ez, hanem hogy képet kapjunk a világgazdaságban zajló folyamatokról. Ehhez a vezérfonalat Simai Mihály akadémikus fő kutatási irányai jelentik.

A tanulmányok elolvasása előtt Mészáros Tamás rektori köszöntőjén, illetve Blahó András és Magas István szemüvegén keresztül bepillantást nyerhetünk Simai professzor eddigi, rendkívül gazdag és tevékeny életútjába. Kiderül, hogy a Budapesti Corvinus Egyetem Világgazdasági Tanszékének emeritus professzora mind hazai, mind nemzetközi szinten kiválóan megállta a helyét, attól függetlenül, hogy szakértői, tanácsadói, oktatói vagy tudományos jellegű feladatról volt-e szó.

Az Előszóban a szerkesztők felvezetik a három fő témakört, amelyeknek címe: A világgazdaság fejlődése és a globális kormányzás (9 tanulmány), Vállalati nemzetköziesedés és tőkeáramlás (4 tanulmány), valamint Regionális és nemzetgazdasági fejlődés (9 tanulmány). Ezt követően az egyes részekben belül található cikkekről is olvashatunk néhány szót.

A jelenleg is tartó világgazdasági válság és kezelési módszereinek részletes elemzése, a válság egyedi voltának megállapítása még kutatás tárgyát képezi. A világgazdaság fejlődése és a globális kormányzás című rész első tanulmánya A társadalom szerkezete. A világmodell. Vitányi Iván szociológus munkája Simai Mihály világgazdaságról írt könyvének¹ utolsó, világtársadalomról szóló fejezetének – elsősorban a szociológia szemszögéből való –

Elek Nóra egyetemi tanársegéd a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Karán és doktorandusz az Egyetem doktori iskolájában, email: nora.elek@econ.unideb.hu.

¹ Simai Mihály (2008): *A világgazdaság a XXI. század forogtagában. Új trendek és stratégiák.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

kiterjesztését tartalmazza. Vitányi célja a társadalom világmodelljének tanulmányozása, leírása. Az emberi együttélés rendszerére három dolog jellemző: a folytonos átmeneti állapot, a többdimenziós jelleg és a heterogenitás. Ennek alátámasztásához hívja segítségül a szerző a termodinamika, valamint a szocio- és pszichoanalízis fogalmait. A végkövetkeztetésből kiderül, hogy a világtársadalom jövőjét a Simai professzor által megalkotott három csoport – a globalizáltak, a globalizációból kirekedtek és a közbenső rétegek – egymáshoz való viszonyának változása fogja meghatározni.

Simai Mihály professzor vizsgálta, hogy a világgazdaságban jelenlévő kölcsönös függőségek hálójában hogyan valósul meg a fejlődés. Szentés Tamás akadémikus ebben a témában alkotott, *A fejlődéstan helye a társadalomtudományban* című tanulmányával járult hozzá a születésnapjához. Minden tudományág, így a fejlődéstan is állandóan fejlődik, változik. Ennek történetét követhetjük nyomon, kezdve a fejlődés fogalmával, amelynek értelmezése a diszciplína saját fejlődésének, illetve a társadalmi, gazdasági rendszerek eltérő és változó megítélésének köszönhetően szintén folyamatosan megújul. Utóbbi jelenti a kapcsolatot a komparatív rendszerek gazdaságtana és a fejlődéstan között, mindkettő körülbelül azonos időben vált ki a közgazdaságtan főáramából, valamint fejlődéstörténetük és szemléletmódjuk is hasonló. A fejlődésről való gondolkodáshoz szorosan kapcsolódik, hogy az országok versenyképességében milyen tényezők játszanak szerepet, így a professzor ezt a témakört is kifejti röviden, hogy a fejlődéstan helyéről pontosabb képet kaphassunk. Általános probléma a tudományágazati szűklátókörűség, amely felelős a társadalomtudományok, főként a közgazdaságtan válságáért. Szentés szerint súlyos hiányosság a holisztikus szemléletmód mellőzése, a nemzetközi összefüggések elhanyagolása. Bár már van pozitív irányú elmozdulás, a fejlődéstan további jelentős változások előtt áll. Még az sem világos, hogy hol helyezkedik majd el a társadalomtudományokon belül: megőrzi-e önállóságát, vagy újra az általános társadalomtudomány részévé válik?

Elhozta-e a jelenlegi válság a kapitalizmus válságát is? Létezik-e Magyarország számára harmadik út, egy speciálisan magyar kapitalizmus-modell? Magas István *Kapitalizmus – válságok – értelmezések* címmel fejti ki, miért kell tagadó választ adni mindkét kérdésre. A kapitalista rendszer dinamikus, a fejlődés és növekedés lehetősége mellett természetes velejárója az instabilitás. Válság mint belföldi és nemzetközi koordinációs zavar, amely gazdasági visszaeséshez, vagyon- és munkahelyvesztéshez vezetett, van, de a kapitalista rendszer teljes működésképtelenségét jelentő, általános válságról nem lehet beszélni. „A kapitalizmus marad továbbra is a legproduktívabb termelési mód, amit valaha feltaláltak” (54. oldal). Ami Magyarországot illeti, a kapitalizmus tökéletesítésére lenne szükség. Ezt a folyamatot azonban nehezíti a társadalom által a kapitalizmus szóhoz kapcsolt negatív képzettség és elégedetlenség, valamint a be nem fejeződött rendszerváltás. Az IBRD 1996-os éves jelentésében számos, az átmeneti gazdaságokra vonatkozó irányelv szerepelt. Ebből hatot szemügyre véve és Magyarországra alkalmazva kiderül, hogy mit kellett volna, mit kell még megvalósítani a „jó kapitalizmus” kialakításához.

Globális kormányzás – globális szabályozás. A világgazdasági válságból való kilábalás kollektív eszközeiről írt Csáki György. A társadalom nem elég globalizált a gazdasághoz képest, pedig szükség lenne az elmozdulásra ebben az irányban. A gazdaság globalizációjában és a válság kialakulásában is meghatározó szerepük volt a liberalizált, globális pénz- és tőkepiacokon működő transznacionális társaságoknak. A válság kezeléséhez a pénzügyi rendszer szabályozása elengedhetetlen, és mivel a pénzügyi piacokon jelenlévő transznacionális társaságok tevékenysége a határokon átnyúlik, sokoldalú nemzetközi

együttműködésre, globális irányításra és kollektív kockázatkezelésre van szükség. Ma még nincs olyan multilaterális intézmény, amely ellátná ezt a funkciót. A Nemzetközi Valutaalap gyorsan reagált a válságra, de kérdéses, hogy a reformját végig tudja vinni. A WTO pedig 2006 óta küszködik a Doha-forduló újraindításával. Figyelemre méltó azonban a G20 szerepének felértékelődése. A multilaterális intézmények hozzáigazítása a globalizáció követelményeihez még várat magára, nem könnyű ugyanis a problémákat úgy megoldani, hogy a nemzeti érdekek csak még elfogadható mértékben sérüljenek.

A „fenntartható kapitalizmus” felé? – teszi fel a kérdést tanulmányában Inotai András, amelyben a katasztrófa-forgatókönyveket kizárva előrejelzést ad arra vonatkozóan, hogy milyen folyamatok, trendek várhatók a világgazdaság fő területein 2020-ig. Az évtized első harmada a válságból való lassú kilábalással fog telni. A válság által felerősített, új környezetbe helyezett globális egyensúlytalanságok és felhalmozott feszültségek megoldásánál alapvető a hosszú távú szemlélet megléte. A pénzügyi rendszer kapcsán a cikk írója felhívja a figyelmet arra, hogy az anticiklikus pénzügyi injekciózás költségeivel való szembenézés problémás lesz a gazdaság szerkezeti változásainak hiánya és fejlődésének lassúsága miatt. A jellemző fiskális politikák következményeként a szerző stagflációra, az inflációs nyomás erősödésére számít. A költségvetés kiadási szerkezetében egyébként várható változás a jövőorientált beruházások irányában. A világkereskedelem kevésbé dinamikus, de bővülni fog, a termelési tényezők szabadabban áramlanak, csökken a fejlődési szakadék a fejlett és a feltörekvő ázsiai országok között, felértékelődik a gazdasági biztonság, várható a technológia forradalma, tehát „a világgazdaság továbbra is a globalizáció által meghatározott fő ösvényen fog fejlődni” (91. oldal). Az Amerikai Egyesült Államok – Kína – Európai Unió vonalon megvalósuló multipoláris világrend kialakulása attól függ, hogy az Európai Unió képes lesz-e a jövőben egységesen fellépni. A fő kérdés, hogy az államok együttműködési törekvései vajon csak a válság idejére szólnak, vagy kidolgozásra kerülnek a „fenntartható kapitalizmus” pillérei, amellyel felkészülhetünk a 2020 után bekövetkező drámai változásokra.

Gömbös Ervin Az ENSZ és az Európai Unió című írásában a két intézmény kapcsolatát tanulmányozza, ezzel a nemzetközi együttműködés és a globális kormányzás újabb fontos eleme körvonalazódik. A szerző néhány fontos területet emel ki, ennek keretében megtudhatjuk, hogy mi jellemezte a politikai együttműködést, milyen intézkedések és eredmények születtek a kormányzás és választási segítségnyújtás, a demokrácia erősítése, a különböző fejlesztési célok és a humanitárius segítségnyújtás terén. Az ENSZ partnersége az EU-val kockázatokat rejt magában a közös programok megvalósítását akadályozó esetleges érdekellentétek miatt, amelyek abból erednek, hogy a fő pénzügyi támogató EU a saját tagországainak érdekeit védi, az ENSZ-nek pedig a globális közösséget kell képviselnie. Emiatt rendkívül lényeges, hogy az ENSZ megőrizze függetlenségét.

Már Csáki György és Inotai András cikkeiben is felmerült, hogy a Nemzetközi Valutaalap működését át kell szervezni. Blahó András A Nemzetközi Valutaalap metamorfózisa? című esszéjében ír arról, hogy az IMF 2006-os szingapúri közgyűlésén a jelenlévők egyetértettek abban, hogy a világgazdaságban betöltött felügyeleti szerep fenntartásához növelni kell az IMF hatékonyságát és hitelességét. Ennek első lépése 2008-ig egy olyan program kidolgozása, amely modernizálta a tagállami kvótákat és fontosnak tartotta, hogy az alacsony jövedelmű fejlődő országok részvétele növekedjen a szervezetben. A cikk e két fő követelmény technikai részleteit is közli. 2009-ben a G-20 pittsburghi csúcstalálkozóján megállapították, hogy az elkezdett programot folytatni kell, emellett szükséges az IMF irányítási, vezetési rendszerének fejlesztése.

A népesség, a népesedés és az élelmezés közötti egyensúlytalanság globális problémák forrása. A világelelmezés biztonsága és kilátásai függnnek attól, hogy nemzetközi szinten mennyire sikeres az országok közötti együttműködés. A meglévő intézmények – FAO, WFO – mellett újakat kell létrehozni, amelyek célja az elegendő biztonsági élelmiszertartalék biztosítása, a termelés és a piac megfelelő ösztönzése, valamint az éhezők segélyezése. Surányi Sándor megállapítja, hogy az eddigi kiábrándító tapasztalat az, hogy hiába volt globális szinten megfelelő mennyiségű élelmiszer, mégis volt éhínség. Elemzi a keresleti és kínálati oldalon felmerülő okokat, a demográfiai helyzetet, a klimatikus viszonyokat, a termőterület világszintű csökkenését, az állandóan növekvő energiaköltségeket, a környezetkárosítást, az agrotechnika csökkenő eredményességét és az agrárpolitika által megvalósított ártorzulásokat. A tényezők egymásra hatása következtében egyre nő az élelmiszerek világszintű ára, és ez pont a szegényeket sújtja, fokozza az éhínség kialakulásának veszélyét. Ennek elkerülése érdekében átfogó agrárreform és fejlesztés kell, illetve az agrár- és kereskedelempolitika megváltoztatása.

Az első témakör záró tanulmányát Kutasi Gábor írta A globális kormányzás fiskális aspektusai az EU gyakorlatán keresztül címmel. A Gazdasági és Monetáris Unió létrejöttével megkezdődött a nemzeti fiskális politikák közeledése. Kérdés, hogy mennyire fejlett és mennyit kell még fejlődnie e szervezetnek, milyen problémákat okoznak a tagállamokat érő aszimmetrikus sokkok, melyek a fiskális kockázatok, ha a cél a nemzetközi kormányzás. A Stabilitási és Növekedés Paktum és a Maastrichti Szerződés aláírásával az Európai Unió tagállamai kötelezettséget vállaltak arra, hogy fenntartható, egyensúlyra törekvő költségvetési politikát folytatnak. Az SNP két elemével járul hozzá ennek betartásához: az éves konvergenciajelentésekkel és a túlzott deficit szankcionálásával. Utóbbi hiányossága, hogy bizonyos országok számára a diplomáciai és politikai döntéshozatal miatt van esély a büntetés elkerülésére. A fiskális harmonizáció során jelentős problémaként jelentkezik a potyautas magatartás, az alacsony jegybanki kamatláb csábításából eredő növekvő államadósság, amelyet a közös valuta mint közjóság használata tesz lehetővé. Az SNP megreformálása erre vonatkozóan nem hozta meg a várt eredményt.

A második rész a vállalati nemzetköziesedéssel és tőkeáramlással foglalkozik. Az első tanulmányban Dr. Kiss Judit A multinacionális vállalatok és a mezőgazdaság viszonyát vizsgálta. Az ezredfordulót követően jelentősen növekedtek az élelmiszerárak, egyre fontosabbá vált az élelmezésbiztonság kérdése, és a bioüzemanyagokra is több figyelem irányult. A mezőgazdasági beruházások jövedelmezőbbekké váltak, és a külföldiek által megszerezhető földtulajdon- vagy bérleti jog is kevésbé korlátozott. Főként e tényezők miatt nőtt meg a külföldi tőke érdeklődése az agribusinesz iránt. Az agrárberuházások 90 százaléka a fejlődő és feltörekvő országokba irányul, közülük kiemelkedik az ázsiai és a latin-amerikai térség. A mezőgazdasági beruházásoknak három alapvető formája a közvetlen külföldi tőkebefektetés, az M&A és a legelterjedtebb, a „contract farming”. A cikk végén a szerző összefoglalja, hogy milyen pozitív és negatív hatásokkal jár a nemzetközi tőke beáramlása a fogadó ország számára.

Székely-Doby András Új tendenciák az amerikai transznacionális társaságok tevékenységében címmel tanulmányozza azokat a főbb irányvonalakat, amelyek a nemzetközi szinten jelenlévő amerikai vállalatok fellépésében megmutatkoznak. Az amerikai külföldi közvetlen befektetések megőrizték gyors növekedési ütemüket a globalizáció, a kilencvenes évek konjunktúrája és az IT-forradalom hatásainak köszönhetően. A befektetők fő célpontja Európa maradt, az ázsiai és csendes-óceáni térségben kisebb növekedés volt

megfigyelhető. A visszaesés ellenére még mindig a feldolgozóiparban koncentrálnak a befektetések, viszont számottevő a gyarapodás az egyes szolgáltatások területén. Az FDI-n belül egyre nő a szerepe az új jelenségnek számító holding-társaságoknak, ami számos okra vezethető vissza, és komoly következményekkel jár. A tanulmány ezek elemzése után részletesen tárgyalja a transznacionális társaságok tevékenységét, megvizsgálja a különböző ágazatokban az anya- és leányvállalatok teljesítményét. Végül olvashatunk a fő regionális tendenciákról és a külkereskedelmi összefüggésekről. Jövőbeli kutatási kérdés a válság hatása az egyes ágazatokra és multinacionális vállalatokra.

Az amerikaiak követően Szalavetz Andrea munkája nyomán képet kaphatunk egy olyan feltörekvő ország tőke kiviteléről és annak ösztönzőiről, amelynek gazdasági és politikai jelentősége szignifikánsan nőtt az utóbbi években. A „Feltörekvő transznacionális társaságok” – a kínai példa a klasszikus elmélet fényében című esszé a működőtőke-befektetéseket magyarázó eddigi teóriák általános alkalmazhatóságát megkérdőjelező vita ihlette. Az elméletek érvényessége azért vált kérdésessé, mert a kínai és egyéb délkelet-ázsiai működőtőke-exportőrök esettanulmányos vizsgálatainál feltárt számos jellegzetességet nem tudtak megfelelően kezelni az eredeti modellekben. A tanulmány sorra veszi, hogy milyen kritikák illették a dunningi eklektikus elmélet adta elemzési keretet (az OLI-paradigmát) és a dunningi beruházási-fejlődési pálya (IDP) elméleti megállapításait. Ezt követően elemzi a kínai esetet, a tőkeexportőrök motivációit. Végül a szerző arra a következtetésre jut, hogy mind az FTT-k motivációi, mind a stratégiai jól magyarázhatók a klasszikus elmélet alapján, bár a régi elmélet kiegészítésre szorul, azonban ez már folyamatban van.

Szanyi Miklós az átmeneti gazdaságokra vonatkozóan fogalmazta meg gondolatait A KMT-áramlások és modernizáció a rendszerváltó országokban című tanulmányában. A huszadik század végén lezajlott műszaki-gazdasági paradigmaváltással a KMT-áramlásoknak köszönhetően a feltörekvő országok új munkamegosztási szerepeket tölthettek be, amelyek esélyt adtak a felzárkózásra. Az ezzel kapcsolatos KMT-áramlási modelleket ismerhetjük meg a cikk első részében. Ezt követően a szerző áttekintést nyújt a feladatokról, amelyekkel a vállalatoknak szembe kellett nézniük az átmenet során. A rendszerváltó országok beruházási és fejlesztési deficitjei miatt csak a külföldi működőtőke beengedésével voltak képesek rövid idő alatt ezeknek a feladatoknak megfelelni. A befogadó ország számos pozitívumot remélt a külföldi működőtőkétől. A befektetők azonban első helyre tették saját üzleti céljaik elérését, ezek viszont nem mindig feleltek meg az elvárásoknak. A legtöbb tranzíciós ország világgazdaságba való betagozódása multinacionális cégeken keresztül ment végbe, így kialakult a KMT-re alapozott fejlődési modell. Lényeges kérdés, hogy hogyan lehet e modell előnyeit kihasználni, a felmerülő kockázatokat minimalizálni. A válasz a tapasztalatokból való tanulás, a megfelelő előkészítés, a stabilitás és a stratégiai gondolkodás.

A regionális és nemzetgazdasági fejlődés témakörének első írása Farkas Péter tollából származik, a címe Az állam gazdaságpolitikai szerepének újraértékelése. A szerző bírálja a neoklasszikus állam eszméjét, mivel az a gazdasági gyakorlatban túl steril és a valóságban nem igazolódik elméleti előfeltevései, így alkalmatlan az állam jelenlegi szerepének értelmezésére is. A megfelelő elméleti keret megtalálásához megvizsgálja a világgazdaság fejlődéstörténetének modelljeit. Kiemeli és összehasonlítja a fejlett kapitalista országok három piacgazdasági alapmodelljét: az észak-amerikai típusút, a japán és az európai jóléti modellt. Vizsgálja azt a kérdést, hogy vajon miért nőtt az állami szerepvállalás. Azt találja, hogy – hasonlóképpen a hazai vállalatokhoz – a transznacionális tőke igényli a

cselekvőképes állam jelenlétét. Így jut el a modern fejlesztő állam gondolatáig, amelyben az állam a jóléti, újraelosztó funkció mellett ellátja a jövedelemtermelést ösztönző, annak keretfeltételeit megteremtő feladatokat, valamint egyre jelentősebbé válik nemzetközi szinten való mozgása. Az állam funkciói módosultak, ezért szerepét újra kell értékelni.

Palánkai Tibor tanulmánya a Nemzet és globalizáció. Globalizáció mint „nagy átalakulás” és integráció. A globalizáció és a globális integráció részletes értelmezését, a globalizációs nyereségek és gyengeségek felsorolása követi. Az integráció első foka a nemzet integrációja, amelyet az intenzív gazdasági kapcsolatok és a nemzeti piac kialakulása tett lehetővé. A nemzetnek, azaz az eddigi tradicionális területi államnak szembe kell néznie a globális integrációs kihívásokkal. Az első kihívás a deterritorializáció, azaz az idő és a tér szűkülése, az új társadalmi viszonyokra és a hatalom új központjaira jellemző ismérv. A második a szabályozás és kormányzás új kérdései, amelyek magukban foglalják a nemzeti szuverenitások regionális és helyi szintekre való áthelyeződését, valamint a kompetenciák és a szabályozás felfelé csúszását a globális szintek irányába. A harmadik kihívást a dekolonizáció és a demokratizálódási folyamat generálja. Utóbbi következtében igényre válik a kisebbségi jogok biztosítása, mivel a belső konfliktusok destabilizálhatják a nemzetközi kapcsolatokat.

Benczes István és Szent-Iványi Balázs dolgozatukban – Sikerek és kudarcok a fejlesztésben: Ázsia és Szubszahara-Afrika összevetése – azon feltételek meghatározására törekednek, amelyek megadják, hogy melyik állam tudja sikeresen véghezvinni a felzárkózási folyamatot, és melyik nem. Az elemzéshez az összehasonlító gazdaságtan, az intézményi szociológia és a politikatudomány fogalmi elemeit és módszertanát alkalmazzák, mert e diszciplínák az állami és a piaci működést társadalmi-politikai környezetbe ágyazottan vizsgálják. Ázsia sikeres fejlesztőinek legfontosabb jellemzői: az országok viszonylagos nyitottsága és az erős állam. A gazdasági felzárkózás, ami az ország hosszú távú érdeke, egyben érdeke az irányító elitnek is. Megfigyelhető a humántőke fejlesztése és a kompetens bürokrácia. Ezzel szemben a fekete-afrikai térségben az elitek és az állam érdekei közötti divergencia figyelhető meg, az állam gyenge és korrump, elvesztette autonómiáját, és a versengő elitek foglyává vált. A gyakorlatban a fejlődés kérdése másodlagos, az állam nem tudta a fejlődés perspektíváját felmutatni, ezért a töredezett társadalomban széleskörű az elégedetlenség és az erőszak. A globalizációs folyamatok hatást gyakorolnak mindkét vizsgált térségben az állam és a társadalom kapcsolatára. Ázsiában csökkentik a fejlesztőállam erejét, Fekete-Afrikában nem javítják érdemben az országok helyzetét.

Az uniós, regionális és bilaterális kapcsolatrendszer példaértékű megvalósulására láthatunk példát a következő tanulmányban, melynek címe: Finnország és Oroszország: történelmi terheken felülemelkedő józan szomszédság. Ludvig Zsuzsa abból indul ki, hogy az Európai Unió és Oroszország kapcsolata súlyos problémákkal terhelt, amelyek mielőbbi megoldásra várnak. A feszültségek főként azzal magyarázhatók, hogy a kétezres években csatlakozó tagállamok történelmi előzményekből adódó ruszofóbiája megtelepedett az uniós gondolkodásban. Finnország a közvetítő szerepet játssza a nyugat és a kelet között, politikája messzemenőig másokra is figyelő, ami egyébként abból is ered, hogy mindenképpen szeretné elkerülni a kontinens megosztottságát. Finnország követendő példaként szolgálhat a kelet-közép-európai országok számára, mert bizonyítja, hogy érdemes felülemelkedni a történelmi ellentéteken, és az együttműködést választani, hogy élvezni lehessen annak hasznait.

Szajp Szabolcs elemzésében egy számottevő gazdasági súllyal rendelkező ország világgazdasági alkalmazkodási folyamatáról olvashatunk Kína a világgazdaságban – válságkezelés, makrogazdasági kihívások és jövőképek címmel. Az esszé három részből áll. Az első azt mutatja be, hogy mely területeken érezte hatását a világgazdasági válság, és hogyan birkózott meg Kína a nehézségekkel az adott makrogazdasági körülmények között. A második alfejezet a gyors gazdasági növekedésből adódó kihívásokkal foglalkozik: a kínai jóléti állam sajátosságait, a munkaerőpiacot, a kormányzati hatékonyságot és a korrupció mértékét, valamint a környezeti szempontokat és a fenntarthatóságot veszi szemügyre. Végül az eddigieket figyelembe véve felvázolja, hogy rövid és hosszú távon milyen tendenciák várhatók Kína belső és külső gazdasági és politikai folyamataiban.

Szabó Zsolt Kivonulás, tiltakozás, hűség – hirschmani vonások az európai munkaerőpiacra című írását három részre bontja. Először a hirschmani trilemmát (kivonulás – tiltakozás – hűség koncepciója) ismerteti, amelyet egy vállalat példáján keresztül szemléltet a fogyasztók szemszögén keresztül értelmezve. Az ezt követő részben a munkaerőpiac elvi elemzése következik, aminek a középpontjába a munkavállalókat helyezi. A megváltozott munkaerőigény – kevesebb munkaerőre van szükség, nő a munkanélküliség – a munkavállalókat választás elé állítja. Lehetőségeik a kivonulás, a tiltakozás vagy a hűség. Ez a kiindulópontja az európai munkaerőpiaci elemzésnek. Klaszterezési eljárással négy európai munkaerőpiaci modellt azonosít. Az esszé utolsó egységében feltárja az elemzés gyengeségeit, hiányosságait, javaslatot ad a további kutatás irányára.

Az oktatás fejlesztésének fontosságát emeli ki Kengyel Ákos Emberi erőforrások és versenyképesség: az egész életen át tartó tanulás jelentősége az Európai Unió oktatáspolitikájában című tanulmányában. Az első pontban az élethosszig tartó tanulás lényegét, egyéni, társadalmi és gazdasági jelentőségét emeli ki. A második részben rámutat arra, hogy az Európai Unió koordinálja az oktatás-képzés tartalmát, fejlesztési irányát. Meghatározza az oktatáspolitikai szerepvállalás területeit és céljait. A harmadik rész az uniós oktatási program fejlődését tárja elénk. Az utolsó fejezet bemutatja a Bolognai folyamat jellemzőit, előnyeit. Szükség van azonban módosításokra, melyhez több pontban összefoglalt útmutatást is adnak. Rámutat a szerző arra, hogy nagyobb önállóságot kell adni az egyetemeknek. Ezenkívül fontos az egyetemek együttműködése, kapcsolattartása.

A versenyképesség eléréséhez vezető út és a fenntartható növekedési pálya sarkalatos pontok egy felzárkózó ország számára. A megvalósítás hogyanjának kérdését kutatja Vértesy Dániel tanulmánya, a Learning to compete: the transition of newly emerging innovation systems. Széles a szakadék az információhoz való hozzáférés és az információ gazdaságban való sikeres alkalmazása között. E rés áthidalásához meg kell teremteni a társadalmi és gazdasági átalakulás hajtóerejét, ami a technológiai adottságok és képességek felhalmozását követeli meg. A történelmi példák megmutatták, hogy egyik ország sem tudja sikeresen véghezvinni ezt a tanulási folyamatot kormányzati segítség nélkül. Egy adott iparágat támogató állam két kihívással szembesül: hogyan teremtsen innovációs rendszert, és hogyan változtasson a szabályokon úgy, hogy az iparág a jövőben állami segítség nélkül is versenyképes maradjon. Brazília, Kína és Indonézia repülőgépgyártó-iparágán keresztül láthatunk példát arra, hogy milyen forgatókönyvek lehetségesek a kormány által támogatott kezdeti szakaszból az öfenntartóbb, innováció vezérelt szakaszba való átmenet során.

Valki László A szabad véleménynyilvánítás és a nemzetközi jogi kötelezettségek című munkájával zárja a kötetet. Kifejti, hogy szükség van a címben megjelölt témakörben törvénymódosításra. Jelenleg Magyarországon a véleménynyilvánításnak alig vannak

korlátai. Igaz, 2010. február 22-én született egy olyan törvény, amely bünteti a holokauszt nyilvános tagadását, de nincs törvénybe foglalva, hogy melyek azok a cselekmények, amelyek végrehajtása már kimeríti a „gyűlöletre uszítás” fogalmát. Pedig erre nemzetközi kötelezettséget is vállalt Magyarország, először 1965-ben, New Yorkban, majd 2008-ban, az Európai Unió Tanácsa kerethatározatában. További probléma, hogy a törvények nem egyértelműek, egyes esetekben (például szólásszabadság) értelmezésük nagyon tág. Az Alkotmánybíróság határozott állásfoglalása a gyűlöletbeszéd ügyében alapvetően fontos lenne.

A születésnapj tanulmánykötet a maga sokszínűségében ragadja meg a világgazdaságban bekövetkező változásokat. Garancia erre a kötet huszonkét szerzője, akik neves kutatói a tudományágnak. Közvetítésükkel bővíthetjük ismereteinket a világgazdaságban zajló legfontosabb folyamatokról, olyan kérdésekben kaphatunk szakmailag megalapozott választ, vagy legalább támpontot a továbbgondolásra, amelyek elméleti vagy gyakorlati szempontból relevánsak a világ, illetve hazánk fejlődését, jövőjét illetően. A tanulmányok olvasmányosak, rengeteg egyéb forrás megjelölése nyújt lehetőséget az egyes témákban elmélyülni kívánó olvasónak. Ebből a szempontból kiemelendő még a kötet végén található bibliográfia, amely Simai professzor válogatott írásait tartalmazza. Ha nem vagyunk járatosak a világgazdaságot magyarázó elméletekben és alapfogalmakban, akkor is haszonnal forgatható a kötet, mert a tanulmányokból ezek röviden megismerhetők.